

Malgorzata Sokół
TŁUMACZ PRZYSIĘGŁY
JĘZYKA ANGIELSKIEGO
ul. Andyjska 3a
71-497 Szczecin

Tłumaczenie przysięgłe z języka angielskiego

XX

Recenzja rozprawy doktorskiej: „Performing Satan: The satanic queer in contemporary British and American popular culture” autorstwa Jacqueline Victorii Woroniec

Uniwersytet Szczeciński, Polska

Komisja promotorska: dr hab. Beata Zawadka, prof. US

Promotor pomocniczy: dr Barbara Braid

Objętość pracy: 243 strony; 5 rozdziałów oraz wstęp, zakończenie i bibliografia.

Recenzja egzaminatora zewnętrznego autorstwa dr Sorchy Ní Fhlainn (s.ni-fhlainn@mmu.ac.uk), Manchester Metropolitan University, Wielka Brytania).

Recenzja rozprawy doktorskiej:

Niniejsza rozprawa bada sataniczny queer w kulturze popularnej oraz jego historyczny i kulturowy wyraz poprzez rygorystyczną analizę historyczną i teoretyczną. Praca zgłębia queerowość i gender, teodyceę oraz badania hermeneutyczne, oferując kompleksowe i dokładne omówienie satanizmu, sposobów rozumienia diabła w różnych wyznaniach religijnych oraz ich zastosowania we współczesnych przedstawieniach i interpretacjach satanizmu. Ogólnie rzecz biorąc, praca przedstawia bardzo przekonującą argumentację, a momentami znakomite i liryczne odczytania historii satanizmu i tekstów kultury popularnej, które stanowią fundament jej głównej tezy. Cel polegający na zidentyfikowaniu i zbadaniu zmieniającego się archiwum obrazów satanicznych jako formy kulturowego sprzeciwu i ekspresji twórczej, w stronę bezpośredniej dialektyki między twórczością a twórcą, został tutaj osiągnięty. Rozprawa zawiera przekonujące i wnikliwe dowody przeprowadzonych badań, szczególnie w rozdziałach pierwszym i drugim, które stanowią wzorcowy przykład omówienia teoretycznych ujęć sataniczności, a także zwięzłe i bardzo rygorystyczne wyjaśnienie studiów performatywnych oraz ich zastosowania i praktyki w dalszych rozdziałach, służące wywołaniu „poczucia” lub „performansu” ruchu satanicznego w tekstach kultury popularnej. Kolejne rozdziały (o czym szerzej poniżej) przedstawiają szerokie zrozumienie, jak wyobrażenia sataniczne oraz kulturowe figury diabła są wykorzystywane w momentach kryzysu w szerszej kulturze i akademii, a także ukazują nieustanną transformację tych idei (rozdział 2 poświęcony filmowi, kulturze popularnej i sprzeciwowi, a rozdziały 3 i 4 – zastosowaniu i zawłaszczaniu symboli w celu tworzenia

nowych znaczeń i użyć symbolicznego wpływu satanicznego). Biorąc pod uwagę szeroki zakres pracy, obejmujący interpretacje biblijne, zastosowania historyczne, teoretycznie złożone ujęcia oraz odniesienia do współczesnych przywołań władzy satanicznej i polityki queer, a także analizę tekstów audiowizualnych i historii kina, rozprawa stanowi mistrzowskie osiągnięcie pod względem kontroli, zwięzłości argumentacji oraz wspaniale lirycznej płynności. Rozprawa potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki w dziedzinie literaturoznawstwa oraz jej zdolność do prowadzenia samodzielnych badań naukowych obejmujących wiele interdyscyplinarnych obszarów. Zastosowana metodologia jest trafna i elegancka, uwzględnia jej niuanse, złożoność i toczące się wokół niej debaty, a jednocześnie jasno wskazuje jej przydatność w badaniu symboliki satanicznej oraz jej ciągłe wykorzystanie jako archiwum kulturowego. Jest to jedna z najznakomitszych rozpraw doktorskich, jakie miałam okazję oceniać w swojej karierze (zarówno w kontekście krajowym, jak i międzynarodowym), i z pewnością wymaga uważnej refleksji nad genealogią, twórczym bricolage'em, metamodernistycznym recyklingiem oraz wykorzystaniem dyskursu satanicznego, który nieustannie krąży w naszej niespokojnej współczesności. Z tego powodu pragnę pogratulować doktorantce tego znakomitego osiągnięcia.

Uważam, że całościowa prezentacja argumentacji jest niezwykle pewna, interdyscyplinarnie ugruntowana oraz wyjątkowo dobrze napisana, z jasnym wykorzystaniem zaplecza naukowego do łączenia dogłębnych analiz z narracjami kulturowymi, które praca stara się ujawnić. Struktura pięciu rozdziałów jest logiczna: rozpoczyna się od genezy i funkcjonalnej wartości queeru w kontekście performansu i kampu, a następnie przechodzi do zwięzłej analizy archiwum kulturowego, które krąży i kształtuje pojęcia, zmienność kulturową oraz figurę diabła i diabelskości w ich ciągłej, rizomatycznej obecności w dyskursie kulturowym. Struktura ma w dużej mierze charakter chronologiczny, wychodząc poza teoretyczne wprowadzenie do problemu badawczego, które nakreśla i uzasadnia zmienne znaczenia oraz intensywną ekspresję kulturową obrazów i ikonografii satanicznej; z kolei rozdziały ukazują akumulację sygnifikatorów kulturowych i ponowne wykorzystanie obrazów na przestrzeni czasu (rozdziały 2–5) oraz w różnych formach medialnych (film, seriale telewizyjne, teledyski, sztuka, teksty teologiczne, historia starożytna). Logika układu jest zasadna – praca rozwija argumentację poprzez chronologiczną analizę diabelskości jako formy sprzeciwu

12/2

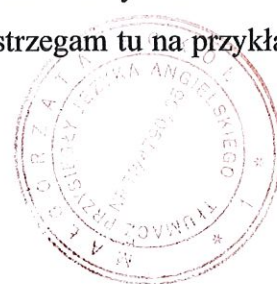
wobec dominującego porządku, następnie przechodzi do ekspresji kontrkulturowej (rozdział 2), aż po współczesne przekształcenia obrazu diabła w formę pozbawioną własnego źródła (wykraczającą poza zwykłe symulakrum), kształtowaną poprzez mimikrę, remiks i morfing (rozdział 3) – co stanowi logiczne ujęcie współczesnego użycia tych motywów w mediach cyfrowych. Dobór analizowanych tekstów jest, moim zdaniem, szeroki i obejmuje przemiany kulturowe w obrębie studiów gotyckich i performatywnych, a doktorantka wykazuje dużą świadomość przejść między innymi dziedzinami, których wymaga to badanie – od historii i teologii po antropologię i analizę literacką. Przejście od tekstów i inwokacji religijnych do kontrkulturowej ekspresji popularnej oraz kina hollywoodzkiego (a następnie telewizji) ukazuje spójną i konsekwentną metodologię – uwzględniającą czas, popularność mediów i krajobraz badanych obrazów diabelskość i satanicznych wyobrażeń w sposób adekwatny i dobrze uzasadniony. Ponadto, metodologia łącząca studia performatywne, gotyckie i queerowe jest wyjątkowo trafna i dobrze ugruntowana. Wykorzystuje narzędzia ekspresji kulturowej, aby zbadać, w jaki sposób i dlaczego istnieje archiwum dynamicznych, tworzonych zarówno przez twórców, jak i fanów, obrazów koncepcji satanicznych w kulturze ludzkiej, które są performowane, rytualizowane, przetwarzane, poddawane recyklingowi i zawłaszczane w celu sprzeciwu wobec dominujących struktur patriarchalnych i heteronormatywnych. Metodologia ta dowodzi również, że istnieje istotna tradycja wykorzystania tych dziedzin akademickich do badania ich kulturowej trwałości i obecności we współczesnym krajobrazie medialnym (rozdział 5). Tekst jest wyjątkowo starannie przygotowany (zauważyłam jedynie niewielką liczbę błędów typograficznych), a styl pisania tak liryczny. Praca jest na tyle wartościowa, że, moim zdaniem, mogłaby zostać opublikowana zarówno w formie kilku artykułów, jak i monografii (przy czym monografia mogłaby mieć szerszy zakres i bardziej pogłębioną analizę materiału, ograniczoną tutaj wymogami objętościowymi). Z przyjemnością udzielę doktorantce dalszych wskazówek w tym zakresie, jeśli wyrazi takie zainteresowanie.

Cieszy mnie również szczególnie to, że praca uwzględnia zarówno produkcje studyjne (seriale takie jak *Good Omens*, *The Chilling Adventures of Sabrina* czy *Lucifer*, a także teledyski; sugerowałabym również wspomnienie o produktach przeznaczonych do sprzedaży komercyjnej, takich jak „Satan Shoes” Lil Nas X powstałe we współpracy z Nike?), jak i materiały tworzone przez fanów, takie jak wpisy na Tumblrze czy twórcze

odpowiedzi. Pozwala to śledzić i omawiać pełne spektrum twórczych, rizomatycznych reakcji na kulturową dyfuzję praktyk satanicznego queeru, a także odpowiednio zastosować przyjęte modele teoretyczne. W szczególności wykorzystanie koncepcji Deleuze'a i Bachtina jasno ukazuje rozproszone sposoby, w jakich zachodzą te przemiany, umożliwiając zakorzenianie się tych form ekspresji kulturowej oraz celebrowanie podważanie struktur społecznych i patriarchalnych hierarchii, które odrzucają afirmację różnorodności. Doktorantka intelektualnie ukazuje radość oraz powracającą kulturową potrzebę obecności figur diabła, koncepcji satanicznych, a także potrzebę „queerowania” sztywnych hierarchii w naszym doświadczeniu kulturowym, szczególnie poprzez komedie diabelskie, kampowość, karnawał, kamp, performans oraz formy scenariuszowe jako nieustannie ewoluującą formę sprzeciwu, która pozostaje w ciągłym ruchu i przemianie. Jak doktorantka trafnie zauważyła: „[g]enealogia diabła sama w sobie jest rizomem, a nie drzewem” (s. 175). W przeciwieństwie do wielu innych rozpraw doktorskich, które miałam okazję oceniać, wykorzystanie teorii przez doktorantkę jest autentycznie ekscytujące, ponieważ nie funkcjonuje ona jedynie jako suchy instrument analizy koncepcji i cytatów, lecz jako żywa, oddychająca, skrajna, wyzwalaająca, poruszająca forma praktyki kulturowej (performans dragowy, morfing, praktyki fanowskie i tworzenie treści, działania kolektywne oraz wymiar komercyjny). Szczególnie wartościowe jest także włączenie zrzutów ekranu i opisów materiałów, tak jak zrobiła to doktorantka, co pozwala uwiarygodnić i uwidocznąć dynamiczną formę satanicznego queeru. Jak doktorantka sama zauważyła: „Diabeł przekształca samego siebie, ponieważ kultura nieustannie dowodzi, że może to robić” (s. 178), co nadaje pracy autorytet i szerokie zastosowanie w badaniach kulturowych, a jednocześnie ukazuje jej ogromną ambicję. Ponownie doceniam analizę Tumblra jako antyhierarchicznej przestrzeni dla tego typu praktyk (obok innych platform, takich jak Archive of Their Own, wspomnianej krótko), ponieważ pozwala ona uchwycić przemiany zachodzące w przestrzeniach cyfrowych i praktykach, a także prowadzi do odniesień do koncepcji *Textual Poachers* Jenkinsa oraz innych form intertekstualności opartych na remiksie i reinterpretacji jako kluczowych elementów twórczości fanowskiej oraz jako temporalnych form znaków i ich obiegów.

W pracy widoczna jest silna reprezentacja kluczowych krytyków kulturowych z zakresu studiów gotyckich i studiów nad satanizmem. Z przyjemnością dostrzegam tu na przykład

Faxnelda, obok teoretyków gotyku (Hogle, Ní Fhlainn, Aldana Reyes, Halberstam, Hughes), a także omówienie rozwoju studiów performatywnych w akademii. Interującym kierunkiem do dalszego rozważenia (być może w kontekście publikacji?) jest niemal równoległy rozwój studiów queerowych, gotyckich i performatywnych w akademii (lata 1990–1991 były bez wątpienia momentem głębokich przemian, które otworzyły te dyscypliny), a także powstawanie nowych wydziałów (studia performatywne), włączenie studiów queerowych do akademii wraz z ich własnym językiem i aparatem pojęciowym oraz powstanie czasopisma *Gothic Studies* po utworzeniu Międzynarodowego Stowarzyszenia Gotyckiego. Doktorantka zidentyfikowała istotny rozłam w akademii, który w silny sposób łączy te nurty, a jednocześnie z perspektywy akademickiej, umożliwia dokumentowanie rizomatycznych praktyk kulturowych w ramach samej, często nadmiernie hierarchicznej struktury akademii.

Podsumowując, uważam tę pracę za absolutnie znakomitą ze względu na biegłość w kilku dziedzinach, pewność wyводу, jego szeroki zakres oraz autentyczną oryginalność zaprezentowanych badań. Wartość tej literaturoznawczej pracy naukowej polega na ukazaniu wiedzy kulturowej i jej transformacyjnego charakteru, od tworzenia symboli sprzeciwu w literaturze po zrozumienie ich współczesnego zastosowania w filmie, sztuce, performansie oraz nowych formach twórczości internetowej i artefaktach cyfrowych. Zastosowanie tej analizy pozwala kompleksowo wyjaśnić, dlaczego te idee trwają oraz jakie znaczenie niosą w kulturze ludzkiej jako historyczne i współczesne formy wyrażania sprzeciwu i upodmiotowienia różnych społeczności oraz marginalizowanych głosów. Praca jasno przedstawia genezę tych zjawisk oraz sposób, w jaki ulegają one przekształceniom we współczesnym kontekście, stanowiąc narzędzie oporu wobec struktur władzy. Jej wartość polega również na rozwijaniu bogatych tradycji kulturowych, które analizuje, przy jednoczesnej krytycznej refleksji nad ich znaczeniem dla rozumienia mitów, symboli, obrazów kontrkulturowych oraz ich szerokiego obiegu we współczesnych publikacjach literackich i internetowych, przy zastosowaniu odpowiednich narzędzi badawczych. Praca wnosi znaczącą głębię do tego sposobu rozumienia. Główny argument dotyczący trwałości obiegu obrazów, tropów, idei i ich różnorodnych przekształceń pozostaje konsekwentnie obecny w całej pracy. Uważam, że stanowi ona autentyczny i oryginalny wkład w rozwój kilku dziedzin, w tym studiów gotyckich, performatywnych, fanowskich i

My

literaturoznawczych, jako formy praktyki i ekspresji kulturowej. Praca znacząco pogłębia stan wiedzy, rozszerzając rozumienie satanicznego queeru nie tylko jako obrazu o charakterze historycznego przywołania, lecz pełnego mocy i istotnej trwałości we współczesnych badaniach kulturowych.

Rozprawa przedstawia klarowną mapę pojęcia kulturowo-naukowego, które dotąd nie było analizowane z taką rygorystycznością, z wykorzystaniem nowatorskiego połączenia dyscyplin akademickich (studia gotyckie, performatywne, literaturoznawstwo, sztuka, teologia i historia kultury). Styl pracy jest znakomity, a jej treść zarówno aktualna jak i istotna dla współczesnego dyskursu medialnego. Z zainteresowaniem będę śledzić dalszy rozwój kariery akademickiej doktorantki.

Rekomendacje:

Rekomenduję przyznanie doktorantce stopnia doktora bez zastrzeżeń i bez konieczności wprowadzania poprawek innych niż wskazane poniżej drobne błędy typograficzne. Pragnę również pogratulować doktorantce, zespołowi promotorskiemu oraz uczelni tak znakomitej pracy doktorskiej.

Rozprawa spełnia wymagania określone w art. 187 ust. 1–2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce. Wnoszę o dopuszczenie jej do dalszych etapów postępowania doktorskiego.

[nieczytelny podpis]

Dr Sorcha Ni Fhlainn, BA, MA, MA (HE), PhD, SFHEA

Manchester Metropolitan University, Wielka Brytania.

Błędy typograficzne do poprawienia:

s. 42– behaves *powinno być* behave.

s. 61 – knight templars *powinno być* knights templar.

s. 95– Aldana Reyes we wszystkich przypadkach (nie Reyes).

s. 220– zapis tytułu *Good Omens* kursywą w bibliografii.

RS

XX

Szczecin, dnia 26 kwietnia 2026 r.

Repertorium nr 2/2026

Potwierdzam zgodność powyższego tłumaczenia z
przedłożonym oryginałem dokumentu w języku
angielskim – tłumacz przysięgły języka angielskiego
zarejestrowany na liście tłumaczy przysięgłych
Ministra Sprawiedliwości pod numerem TP/4790/05

Małgorzata Sokół

Małgorzata Sokół

Małgorzata Sokół
TŁUMACZ PRZYSIĘGŁY
JĘZYKA ANGIELSKIEGO
ul. Andyjska 3a
71-497 Szczecin